

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยพระเชตุвр

สารเคมีและวิธีการเตรียม

1. สีย้อมแกรม

1.1 Ammonium oxalate crystal violet

ละลาย crystal violet 2 กรัม ใน 95 เปอร์เซ็นต์ ethanol ปริมาตร 20 มิลลิลิตร
เติม 1 เปอร์เซ็นต์ ammonium oxalate ปริมาตร 80 มิลลิลิตร

1.2 Gram's iodine

ละลาย potassium iodide 2 กรัม ในน้ำกลั่น ปริมาตร 300 มิลลิลิตร จากนั้นเติม
crystal iodine 1 กรัม เก็บไว้ในขวดสีชาเพื่อป้องกันการถูกออกซิไดซ์โดยแสง

1.3 95 เปอร์เซ็นต์ ethanol

1.4 Safranin solution

ละลาย safranin 2.5 กรัม ใน 95 เปอร์เซ็นต์ ethanol ปริมาตร 100 มิลลิลิตร เติมน้ำกลั่นปริมาตร 100 มิลลิลิตร

2. สีย้อมสปอร์

2.1 Malachite green solution

ละลาย Malachite green 5 กรัม ในน้ำกลั่น 95 มิลลิลิตร

2.2 Safranin solution

เตรียมตามวิธีการในข้อ 1.4

3. สารละลายไอโอดีน

ละลาย potassium iodide 2 กรัม ใน 95 เปอร์เซ็นต์ ethanol เติมน้ำกลั่น ปริมาตร 300 มิลลิลิตร
เติม crystal iodine 1 กรัม จากนั้นเติมน้ำกลั่นปริมาตร 300 มิลลิลิตร เก็บไว้ในขวดสีชาเพื่อป้องกันการถูกออกซิไดซ์
โดยแสง

4. 3เปอร์เซ็นต์ hydrogen peroxide solution

ละลาย hydrogen peroxide 3 กรัม ในน้ำกลั่น 97 มิลลิลิตร บรรจุในขวดสีชาและเก็บไว้ในตู้เย็น สารละลายนี้ต้องเตรียมเสร็จใหม่ๆ ไม่ควรเก็บสารละลาย 3เปอร์เซ็นต์ hydrogen peroxide ใช้นานเกินไป

5. Tetra-methyl-para-phenylene diamine hydrochloride solution

ละลาย Tetra-methyl-para-phenylene diamine hydrochloride 10 กรัม ในน้ำกลั่น ปริมาตร 100 มิลลิลิตร บรรจุในขวดสีชาและเก็บในตู้เย็น สารละลายนี้ต้องเตรียมเสร็จใหม่ๆ ไม่ควรเก็บสารละลาย ใช้นานเกินไป

6. Voges-Proskauer test reagent

6.1 5เปอร์เซ็นต์ alpha naphthol

ละลาย alpha naphthol 5 กรัม ลงใน 95 เปอร์เซ็นต์ ethanol 100 มิลลิลิตรจนเป็นเนื้อเดียวกัน แล้วเก็บใสขวดสีชา

6.2 40เปอร์เซ็นต์ potassium hydroxide solution

ละลาย potassium hydroxide (KOH) 40 กรัม ในน้ำกลั่น 100 มิลลิลิตร แล้วเก็บไว้ในขวดสีชา

7. Nitrate test solution

7.1 Solution A

ละลาย sulphanilic acid 0.8 กรัม ลงใน 5 N acetic acid 100 มิลลิลิตรโดยให้ความร้อนเพื่อช่วยให้สารละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

7.2 Solution B

ละลาย alpha-naphthylamine 0.5 กรัม ลงใน 5 N acetic acid 100 มิลลิลิตร ให้เป็นเนื้อเดียวกัน

บัฟเฟอร์ (buffer) และสารละลาย (solution)

8. Ethidium bromide solution

เตรียม ethidium bromide solution ให้มีความเข้มข้น 1 mg/ml โดยละลาย ethidium bromide 100 mg ลงในน้ำกลั่น 100 ml แล้วเก็บให้พ้นแสง

9. TE buffer

ประกอบด้วยความเข้มข้นสุดท้ายของ 10 mM Tris HCl (pH 8.0) และ 1 mM Na₂-EDTA (pH 8.0) ทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

10. 10x Tris Acetate EDTA (TAE) Buffer

ละลาย Tris-base 48.4 กรัม Glacial acetic acid 11.5 มิลลิกรัม 0.5 M EDTA (pH 8.0) 20 มิลลิกรัมผสมให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกันแล้วปรับปริมาตรด้วยน้ำกลั่นให้ได้ปริมาตรสุดท้าย 1,000 มิลลิตรทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

อาหารเลี้ยงเชื้อและวิธีการเตรียม

11. Nutrient broth (NB)

ผสม peptone 5.0 กรัม beef extract 3 กรัม น้ำกลั่น 1000 มิลลิตร ปรับให้มี pH 7 โดยการเตรียมเป็น nutrient agar (NA) ให้เติมวุ้นลงไป 15เปอร์เซ็นต์ ทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

12. Diluted nutrient broth (DNB)

ผสม peptone 0.005 กรัม beef extract 0.003 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิตร ปรับให้มี pH 7 โดยการเตรียมเป็นอาหารแข็งในเติมวุ้น 15 เปอร์เซ็นต์ ทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

13. Starch agar

ผสม yeast extract 5 กรัม tryptone 10 กรัม soluble starch 10 กรัม agar 15 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิตร ปรับให้มี pH 7 ทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

14. Carbohydrate fermentation medium

ผสม tryptone 10 กรัม yeast extract 10 กรัม K₂HPO₄ 1 กรัม Carbohydrate source 10 กรัม bromthymol blue 0.08 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิตร ปรับให้มีความเป็นกรดเบสในช่วง pH 6.8-7.0 บรรจุใส่หลอดทดสอบที่ใส่หลอดดักแก๊สไว้ภายในหลอดด้วย แล้วทำให้

ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 110 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 10 นาที

15. MR-VP medium

ผสม peptone 7 กรัม dipotassium phosphate 5 กรัม dextrose 5 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร ปรับให้ pH 7 บรรจุใส่หลอดทดสอบ แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

16. Nitrate medium

ผสม peptone 5.0 กรัม beef extract 3 กรัม potassium nitrate 1 กรัม น้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร ปรับให้มีความเป็นกรดเบสในช่วง pH 6.8-7.0 บรรจุใส่หลอดทดสอบที่ใส่หลอดดักแก๊สไว้ภายในหลอดด้วย แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

17. Gelatin Medium

ผสม gelatin 100 กรัม glucose 5 กรัม bacto yeast nitrogen base 6.7 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร ปรับให้ pH 7 แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

18. Simmon's citrate agar

ผสม $MgSO_4 \cdot 7H_2O$ 0.2 กรัม $(NH_4)_2HPO_4$ 1 กรัม K_2HPO_4 1 กรัม sodium citrate 2 กรัม NaCl 5 กรัม agar 15 กรัม bromthymol blue 0.08 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร ปรับให้มีความเป็นกรดเบสในช่วง pH 6.8-7.0 บรรจุใส่หลอดทดสอบ แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

19. Oxidative-Fermentative medium (O-F medium)

ผสม peptone 2 กรัม NaCl 5 กรัม K_2HPO_4 0.3 กรัม agar 3 กรัม 0.2เปอร์เซ็นต์ bromthymol blue 15 มิลลิลิตร เติมน้ำกลั่นให้ได้ปริมาตรสุดท้ายที่ 1000 ml ปรับให้ pH 7 ต้มอาหารทดสอบเพื่อละลาย agar จากนั้นบรรจุใส่หลอดทดสอบ แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

20. Urea agar

ผสม urea 20 กรัม NaCl 5 กรัม KH_2PO_4 2 กรัม peptone 1 กรัม glucose 1 กรัม phenol red 0.012 กรัม agar 15 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร เตรียมแยกโดยผสมสารต่างๆ ยกเว้น agar กับน้ำ 100 ml แล้วให้ปราศจากเชื้อโดยการกรองผ่าน filter (0.22 μm) แล้วละลาย agar กับน้ำกลั่น 900 ml ตากหากแล้วทำให้ปราศจากเชื้อโดยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ

121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที แล้วผสมทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกันจากนั้นแบ่งใส่หลอดทดลองปราศจากเชื้อ

21. TSB medium

ผสม pancreatic digest of casein 17 กรัม NaCl 5 กรัม pancreatic digest of soybean meal 3 กรัม K_2HPO_4 2.5 กรัม glucose 2.5 กรัม กับน้ำกลั่น 1000 มิลลิลิตร แล้วทำให้ปราศจากเชื้อโดยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที แล้วผสมทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกันจากนั้นแบ่งใส่หลอดทดลองปราศจากเชื้อ

22. NB+15เปอร์เซ็นต์ glycerol

ผสม peptone 0.5 กรัม beef extract 0.3 กรัม น้ำกลั่น 95 มิลลิลิตร แล้วเติม glycerol 15 มิลลิลิตร ให้ละลายเข้ากันดี ปรับให้มี pH 7 ดูดอาหาร 1.5 มิลลิลิตร ถ่ายใส่ cryo tube ขนาด 2 มิลลิลิตร แล้วทำให้ปราศจากเชื้อด้วยหนึ่งในหม้อนึ่งความดันไอน้ำที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 1.5 ปอนด์ 15 นาที

วิธีการทดสอบและอ่านผล

23. การย้อมสีแกรม

เลี้ยงกล้าเชื้อบน 24 ชั่วโมง ใช้ห่วงเปียเชื้อ (loop) เชื้อเชื้อมา smear บนสไลด์ที่สะอาด ทิ้งให้แห้ง fix รอย smear โดยผ่านเปลวไฟไปมา จากนั้นย้อมด้วย crystal violet นาน 1 นาที ล้างด้วยน้ำสะอาดแล้วหยดสารละลายไอโอดีนให้ท่วมนาน 1 นาที เมื่อครบเวลาเทไอโอดีนทิ้ง แล้วล้างด้วย 95เปอร์เซ็นต์ ethanol ประมาณ 15-20 วินาที แล้วล้างด้วยน้ำ ซับให้แห้งแล้วย้อมด้วย Safranin-O นาน 1 นาที ครบเวลาเททิ้งแล้วล้างให้สะอาดด้วยน้ำ ซับให้แห้งแล้วนำไปตรวจดูลักษณะสัณฐานวิทยา ด้วยกล้องจุลทรรศน์ที่กำลังขยาย 1000 เท่า

24. การย้อมสี endospore

เลี้ยงกล้าเชื้อให้มีอายุประมาณ 48 ชั่วโมง เชื้อเชื้อมา smear บนสไลด์ที่สะอาด ทิ้งให้แห้ง fix รอย smear โดยผ่านเปลวไฟไปมา จากนั้นย้อมด้วย malachite green วางสไลด์บนไอน้ำเดือดหรือผ่านเปลวไฟจนสังเกตเห็นว่าสีร้อนนาน 5-10 นาที ระวังอย่าให้สีแห้งโดยการเติมสีระหว่างให้ความร้อน เมื่อครบเวลา ทิ้งให้สไลด์เย็นแล้วล้างด้วยน้ำสะอาด แล้วย้อมด้วย Safranin-O นาน 1 นาที ครบเวลาเททิ้งแล้วล้างให้สะอาดด้วยน้ำ ซับให้แห้งแล้วนำไปตรวจดูลักษณะ endospore ด้วยกล้องจุลทรรศน์ที่กำลังขยาย 1000 เท่า โดยจะสังเกตเห็น endospore ติดสีเขียว ส่วน vegetative cell จะติดสีแดง

25. การทดสอบการย่อยแป้ง (starch degradation)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วลากเป็นเส้นตรงบน starch agar บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 48 ชั่วโมง ตรวจสอบการย่อยแป้งโดยหยดสารละลายไอโอดีนจนทั่วจานเพาะเชื้อ ถ้าเกิดบริเวณใสรอบรอยเชื้อ แสดงว่าให้ผลบวก ถ้าไม่เกิดบริเวณใสและไอโอดีนเปรียบเป็นสีม่วงเข้มแสดงว่าให้ผลลบ

26. การเลี้ยงเชื้อในสภาวะไม่มีออกซิเจน (anaerobic growth)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วลากลงในอาหารทดสอบ 2 plate แยกป่ม โดย 1 plate ในสภาวะ aerobic ในตู้บ่ม บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง อีก 1 plate บ่ม ในสภาวะ anaerobic โดยใช้ anaerobic jar บ่ม 24-48 ชั่วโมง แล้วสังเกตผลถ้ามีเชื้อขึ้นใน plate ที่บ่ม aerobic แต่ไม่ขึ้นใน plate ที่บ่ม anaerobic jar แสดงว่าเชื้อไม่มีความสามารถในการเจริญในสภาวะ anaerobic ผลเป็นลบ ถ้าเจริญได้ก็ให้ผลเป็นบวก

27. การทดสอบการหมักคาร์โบไฮเดรต (carbohydrate fermentation test)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วจุ่มลงในอาหารทดสอบ บ่ม บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง ถ้าเชื้อใช้น้ำตาลแหล่งคาร์โบไฮเดรตที่เติมลงไปได้ จะสร้างกรดแล้วเปลี่ยนสี indicator บรวมโมลอบลูในอาหารจากสีเขียวเป็นสีเหลืองผลเป็นบวก และถ้าเกิดช่องว่างของอากาศในหลอดดักแก๊ส ผลการสร้างแก๊สเป็นบวก

28. การทดสอบแคทาเลส (catalase test)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วป้ายบนแผ่นสไลด์สะอาด แล้วหยด 3เปอร์เซ็นต์ H_2O_2 จนท่วมก้อนเชื้อ สังเกตผลในทันที เกิดฟองแก๊สให้ผลเป็นบวก ถ้าไม่เกิดให้ผลลบ

29. การทดสอบออกซิเดส (oxidase activity)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วป้ายบนแผ่นกระดาษกรองสะอาด ที่หยด 1 เปอร์เซ็นต์ tetra-methyl-para-phenylene diamine hydrochloride solution พอหมาดๆ สังเกตผลภายใน 10 วินาที ถ้าเกิดมีสีม่วงเข้มเกิดขึ้นแสดงว่าผลเป็นบวก

30. การทดสอบ VP (Voges-Proskauer test)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เขี่ยกล้าเชื้อแล้วจุ่มลงในอาหารทดสอบ บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง ตรวจสอบผลโดยหยดสารละลาย 5 เปอร์เซ็นต์ alpha naphthol สังเกตการเปลี่ยนแปลงผลบวกจะเกิดวงเวียงสีแดงด้านบน ผลลบคือไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง

31. การทดสอบรีดิวซ์ไนเตรท (nitrate reduction test)

ขั้นตอนการทดสอบคือเลี้ยงเชื้อให้เจริญในอาหาร NB ที่มี KNO_3 0.1 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีหลอดดักแก๊ส (durham tube) บรรจุอยู่ด้วย เมื่อมีการสลายตัวของ NO_3^- จะสามารถทดสอบ NO_2^- ที่เกิดขึ้นโดยหยด sulfanilic acid ก่อนแล้วตามด้วย α -naphthylamine การรวมตัวระหว่าง sulfanilic acid และ NO_2^- จะได้ diazonium salt (diazotized sulfanilic acid) จะรวมตัวกับ α -naphthylamine (หรือใช้ N,N dimethyl-1-naphthylamine แทนได้) เกิดสีแดงของ water-soluble azo dye ถือว่าผลทดสอบเป็นบวก เพราะว่ามี NO_2^- ถ้าไม่เกิดสีแดงแสดงว่า NO_3^- อาจจะถูกรีดิวซ์ไปเป็น NH_3 หรือเป็น N_2 โดยกระบวนการ denitrification หรือ NO_3^- ไม่ถูกรีดิวซ์ ต้องทดสอบต่อด้วยเติมผงสังกะสี ซึ่งจะรีดิวซ์ NO_3^- ไปเป็น NO_2^- ทำให้เกิดสีแดง นั่นแสดงว่ามี NO_3^- อยู่ในอาหารทดสอบคือเชื้อไม่ได้รีดิวซ์ NO_3^- นั้นเอง การเกิดสีแดงเมื่อเติมผงสังกะสีจึงให้ผลเป็นลบ แต่ถ้าเติมผลสังกะสีแล้วไม่เกิดสีแดงแสดงว่าเชื้อมีการรีดิวซ์ NO_3^- ไปเป็นสารอื่นแล้วจึงให้ผลเป็นบวก และถ้าสังเกตว่าเกิดแก๊สในหลอดดักแก๊สแสดงว่าผลเป็นบวกเช่นกัน แต่ต้องเป็นพวกที่เป็น nonfermentor เท่านั้น ถ้าเป็นพวก fermentor ในหลอดดักแก๊สอาจเป็น H_2 หรือ CO_2 จะให้ผลบวกผิดพลาด จึงต้องทำการทดลองต่อโดยเติมผงสังกะสีแล้วบ่มต่อไปอีกประมาณ 48 ชม. แล้วจึงอ่านผลเหมือนกับขั้นตอนการเติมผงสังกะสีดังกล่าวมาแล้ว

32. การทดสอบยูเรียเอส (urea degradation)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เขี่ยกล้าเชื้อแล้ว stab ลงในอาหารทดสอบ บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง สังเกตการณ์เปลี่ยนสีของอาหารทดสอบ ถ้าอาหารเปลี่ยนจากสีเหลืองเป็นบานเย็น แสดงว่าเป็นผลบวก อาหารไม่เปลี่ยนสีเป็นผลลบ

33. การย่อยเจลาติน (gelatin liquefaction)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เขี่ยกล้าเชื้อแล้ว stab ลงในอาหารทดสอบ บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง ตรวจสอบผลโดยนำอาหารทดสอบไปแช่ตู้เย็น เชื้อที่ทำให้ผลบวกจะทำให้อาหารทดสอบมีลักษณะเหลว

34. การทดสอบการใช้ซิเตรท (citrate utilization)

เตรียมกล้าเชื้อบนอาหาร NA อายุประมาณ 24 ชั่วโมง ใช้ loop เชี่ยกล้าเชื้อแล้วลากบนผิวอาหารทดสอบ บ่มที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส 24-48 ชั่วโมง ถ้าอาหารทดสอบเปลี่ยนจากเขียวเป็นน้ำเงินแสดงว่าเป็นผลบวก อาหารไม่เปลี่ยนสี (เขียว) เป็นผลลบ

